

Kirjoja

Sanna Lehtinen

Kaupunkeja, elämää ja estetiikkaa

Anne-Mari Forss ja Tarja Rannisto (toim.):

Kaupunkien estetiikkaa, UPEF University Press of Eastern Finland, 2013 (194 s.)

Kaupunkitutkimuksen merkitys on entisestään korostunut kasvavan ihmispopulaation ja kaupunkitutumiskemityksen myötä. *Kaupunkien estetiikkaa* -kirjoituskokoelma esittelee ympäristöestetiikan suhteellisen tuoretta näkökulmaa kaupunkitutkimuksen kentällä. Rakennetun ympäristön ja luonnonympäristön yhdistelmänä kaupunki onkin tässä mielessä tutkimuskohteena vertaansa vailla. Kokoelman yhdeksän kirjoittajaa ovat valinneet kukin yhden kaupungin artikkelinsa lähtökohdaksi. Kaupunkivalinnat painottuvat Eurooppaan, mutta valikoima ulottuu kuitenkin tutusta Helsingistä aina eksoottiseen Borneon saaren Sanggauhun saakka. Kuten kirjan johdannossakin todetaan, suomalainen perspektiivi on vahva: kaukaisimpiakin kaupunkeja katsotaan tämä oma pohjoinen lähtökohdamme tiedostaen. Kirjoituskokoelma paljastaa valituista kaupungeista vähemmän tunnettuja ulottuvuuksia sekä samalla valottaa useita erilaisia näkökulmia, joita kaupunkiin ympäristöestetiikan tutkimuskohteena voidaan soveltaa.

Antologian aloittaa Petteri Kummala artikkelillaan Helsingin ainutlaatuisesta kaupunkiluonnosta ja sen vaikutuksesta kaupunkiympäristön laatuun. Kummala pohjustaa koko teosta avaamalla ympäristöestetiikan käsitteistöä ja esteettisen kokemuksen erityispiirteitä, kuten esteettisen kokemuksen välittömyys, dynaamisuus, moniaistisuus ja synesteettisyys sekä siihen liittyvä jatkuva muutos ja liike. Kummala nostaa esiin kaupunkien ”epäpaikat”, kaupunkiluonnon hybridiluonteen sekä esteettisen diversiteetin käsitteen, jonka myötä on mahdollista antaa suuntaviivoja kaupunkisuunnittelulle: ”*Kaupunkien kestävä kehitys on oltava myös esteettisesti kestävä.*” (s. 13) Kummalan artikke-

lissa ympäristöestetiikan tutkimusta motivoidaan ajatuksella siitä, että on vielä paljon sellaista mitä emme tiedä ympäristön vaikutuksesta meihin.

Päivi Rannila esittelee Christianian vapaakaupunkia Kööpenhaminassa julkisen tilan ja lainsäädännön näkökulmasta. Kuvauksen kohteena ovat sosiaaliset ja fyysiset tilat niihin väistämättä liittyvine tilallisine valtasuhteineen sekä lakien legitimoiminen ja kyseenalaistaminen tilallisten käytäntöjen avulla. Yhteisöllisyyden arvostaminen heijastuu julkisen tilan käyttöön, jonka luonteen vapaakaupungissa kuuluu yksityisen ja yhteisen tilan rajojen puuttuminen. Christianian poikkeuksellinen kaupunkitila on eri toimijoiden vallan näyttämö samoin kuin kaupunkitila muissakin kaupungeissa: idealistisen imagon alle kätkeytyy epätasa-arvoa päätöksentekoprosessissa ja julkisten tilojen käytön mahdollisuuksissa. Christianian kehitykseen vaihtoehtoisena ihanneyhteiskuntana liittyy myös viimeaikainen painopisteen siirtyminen yhteiskunnallisen vapauden ajamisesta ympäristöarvojen korostamiseen.

Täysin erilaista päätöksentekomallia sivuaa Matti Hannikainen Lontoon viheralueiden 1900-luvun historiaa valottavassa artikkelissaan. Viheraluesuunnittelun alkuaan epämääräinen asema kaupunkisuunnittelun kylkiäisenä tulee selväksi, kun Hannikainen kuvaa vapaa-ajan kulttuurien kehittymistä kaupungin viheralueiden historian valossa. Hannikainen osoittaa miten viheralueiden kaltainen kaupunkitila muovautuu historiallisesti muuttuvien odotusten ja käyttöjen myötä, erilaisen muuttuvien intressien heijastamana. Kaupunki- ja ympäristöhistorian perspektiivi on hyödyllinen kun kaupunkirakenteen tihentäminen laa-

dukkaan suunnittelun keinoin on noussut jälleen ajankohtaiseksi tavoitteeksi.

Kaupungeilla on aina useita rinnakkaisia imagoja, ja Budapestin kohdalla kaupungin sijainti idän ja lännen välissä avaa mahdollisuuksia erilaisiin tulkintoihin. Emilia Palonen käy läpi Budapestin monia kilpailevia kaupunki-imagoja kommunismin jälkeisissä poliittisissa valtataistoissa. Kaupungin symbolisen maiseman muokkaaminen kiteytyy Palosen esittelemissä rakennusprojekteissa, joilla pyrittiin määrittelemään millaiset esteettiset arvot symboloivat unkarilaisuutta. Pääkaupunkien asema poliittisena välineenä ja eri ideologioiden taistelutantereena on yleensä korostuneen vaikea. Anne-Mari Forssin tulkinta keskeisestä maailmanhistorian pääkaupungista Roomasta hyperreaalisena kaupunkina perustuu Jean Baudrillardin simulaatioteoriaan. Simulaatio käsitteenä liittyy laajemmin maailman estetisointimisprosessiin, ja Roomassa sen toisteisuuteen aina perustamismyytistä alkaen. Roomassa 1700-luvulla vaikuttaneesta taidegraafikko Giovanni Battista Piranesista aina nykyelokuvaan saakka Rooman kuvaamisen kerrostunut traditio on vaikuttanut vahvasti siihen miten kaupunki koetaan, miten siihen suhtaudutaan ja mitä siltä odotetaan.

Moniaistisuus, esteettisen kokemuksen somaattinen taso on vahvasti läsnä Kaupunkien estetiikka -kokoelmassa. Meri Kytö kuvailee Istanbulin erilaisia äänimaisemia ja etsii vastausta kysymykseen ”Mitä kaupunki voi kuuntelevalle matkajalle kertoa?” (s. 105). Äänimaisematutkimus pyrkii tarttumaan kaupunkien äänikudelmiin ja sitä kautta aistikkyläiseen runsauteen. Artikkelin liitteenä olevat äänimaisemadeskriptiot kannustavat lukijaakin kuuntelutaidon kultivoimiseen omisa arjen ympäristöissään. Kytö kuvailee tarkkaan käyttämänsä metodia ja pohtii myös sen rajoitteita ja haasteita. Tarkka ympäristön kuvailu jatkuu Tarja Ranniston artikkelissa, jonka keskiössä on nykymuotoinen Jerusalem turistikokemuksen tapahtumapaikkana. Yksilöllinen kokemus kohtaa kollektiiviset arvot ja historian monitasoisessa prosessissa, joka muodostuu Ranniston mukaan postmodernin yhteiskunnan rakenteissa. Kollektiiviset arvot ja normit, turistin mielikuvat ja ennakkokäsitykset vaikuttavat siihen, miten paikka koetaan. Rannisto vertaakin turistina olemista pelin pelaamisen vieraan kulttuurin kanssa. Turistin kokemus rinnastuu esteettiseen kokemukseen tavalla, joka korostaa turistin monitasoista suhdetta kohtamuistansa nähtävyyksiin.

Kaisa Broner-Bauer pohjustaa Tokion syväraenteellisen identiteetin analyysiä yhdistämällä

omia muistojaan ja Japanin kaupunkihistoriaa. Jatkuva muutos ja orgaaninen arkkitehtuuri luonnehtivat Tokion erityislaatuista kaupunkikuvaa. Broner-Bauer kuvaa Tokion kylämäistä, monikeskuksista kaupunginosarakennetta, jossa tyhjän tilan erilaiset kulttuuriset merkitykset konkretisoituvat monin eri tavoin. Kokoelman toisena kaukokohteena on Indonesian Sanggau Borneon saarella, johon liittyviä omakohtaisia kokemuksiaan Kirsi Laurén kuvaa. Artikkelissa korostuvat kokemuksen moniaistisuus sekä erilaisten kulttuuristen ja subjektiivisten käsitysten törmäminen. Mitä kaukaisemmasta ja vieraammasta kaupungista on kyse, sitä enemmän tarvitaan kuvailua. Etnografinen lähestymistapa yhdistettynä omaan henkilökohtaiseen lähtökohtaan ohjaa Laurénia kauneuden kokemuksen kulttuurisidonnaisuuden oivaltamiseen. Erisuuruiset esteettiset konfliktit ja kokemuksen ambivalenttisuus ovat väistämättä läsnä vieraaseen kulttuuriin sukeltamisessa.

Erilaisten tutkimustraditioiden myötä tarkastelutavat vaihtelevat subjektiivisen kokemuksen kuvauksesta länsisäädännön ja päätöksenteon vaikutuksen analyysiin, identiteettipohdinnasta havainnointiin perustuvaan äänimaisematutkimukseen. Ympäristöestetiikan tutkimusta edustavat Kummala, Forss, Rannisto sekä arkkitehtuurin tuntemuksen kautta Broner-Bauer. Kulttuurintutkimuksen traditioon kuuluu selkeimmin Laurénin etnografinen lähestymistapa. Yhteiskunnallinen kaupunkitutkimustraditio on mukana Rannilan ja Palosen myötä; myös Hannikaisen näkökulmasta yhteiskuntapoliittiset muuttajat muokkaavat kaupunkikuvaa historiallisesti. Valtatemiikka jatkuu Forssin artikkelissa, toisaalta matkailun ylikansallinen näkökulma on vahvimmin läsnä Forssin ja Ranniston kirjoituksissa. Luonnon roolia ei voi kaupungeista puhuttaessa unohtaa, muistuttavat niin Kummala kuin Hannikainenkin omilla taillaan.

Artikkelikokoelmasta hahmottuu myös erilaisia aikaperspektiivejä: historiallinen näkökulma korostuu Hannikaisen ja Broner-Bauerin kirjoituksissa. Forss puolestaan kirjoittaa historian ja tämän hetken yhtäaikaisesta läsnäolosta kokemuksessa. Nykyhetken tai lähihistorian kuvauksessa kiinni ovat Rannilan, Palosen ja Ranniston kirjoitukset. Uusia suunnittelullisia suuntia hahmottaa vahvimmin Kummalan Helsinki-artikkeli. Elävä ja alati muutoksessa oleva kaupunkiympäristö moninaisissa ilmenemismuodoissaan välittyy kirjoitusten kautta. Neljän artikkelin liitteenä on valokuvia, ja tasapainon vuoksi muihinkin olisi sopinut kuva tai pari aihetta elävöittämään.

Pieni toimituksellinen kiire paistaa paikoin kirjoitusvirheistä, mutta artikkeleiden kielellinen taso on kuitenkin kiitettävä ja kokonaisuus tasapainoinen. Tämänäköisessä antologiassa on usein vaikeutena muodostaa kirjoituksista yhtenäinen kokonaisuus. Laajuudestaan huolimatta estetiikan näkökulma onnistuu nivomaan yhteen erityyppiset artikkelit. Niistä muodostuu luonteva jatkumo, jossa teemat limittyvät toisiinsa ja yksittäiset sivuteemat esittelevät kaupunkitutkimuksen kenttää laajemmaltikin. Antologia kertoo humanistisen ympäristötutkimuksen laajuudesta ja jo vahvasta

traditiosta. Parasta antia on eri tutkijoiden yksilöllisten äänten yhdistelmä ja avoin lähtökohta kokoelman rakentamiselle. Osa kirjoituksista on selkeämmin kiinni valitun kaupungin perspektiivissä, osa taas hahmottelee teoriaa laueammin ja esimerkistä irrallisemmin. Myös estetiikka ja esteettinen on käsitetty erilaisin, enimmäkseen toisiaan täydentävin tavoin. Kokonaisuutena *Kaupunkien estetiikkaa* on ajanmukainen yhdistelmä viimeaikaista tutkimusta, tutkijoiden omaa ääntä sekä aitoa kiinnostusta mitä erilaisimpiin tapoihin ymmärtää kaupunkiympäristöjä.

Sanna Kopra

Tavoitteena vähähiilinen yhteiskunta

John Urry:

Ilmastonmuutos ja yhteiskunta, **Vastapaino, Tampere, 2013. (332 s.)**

Kuten John Urry teoksessaan *Ilmastonmuutos ja yhteiskunta* toteaa, ilmastonmuutoskeskustelua ovat tähän mennessä hallinneet luonnon- ja taloustieteilijät. Vähähiilisyys näiden tieteenalojen saavutuksia on selvää, etteivät ne ole kyenneet ottamaan yhteiskuntanäkökulmia riittävästi huomioon. Urryn mukaan nykyinen ilmastonmuutoskeskustelu on liian kapea-alaista, koska se ei pureudu elämän itsensä organisoitumiseen etenkin runsashiilissä yhteiskunnissa eikä niihin historiallisesti muodostuneisiin käytänteisiin, jotka ylläpitävät ”hiilituhlaavia” elämäntapamalleja. Ilmastonmuutoksen ratkaisun avaimet – kuten sen syytkin – ovat nimenomaan yhteiskunnallisissa rakenteissa. Erityisesti Urry kritisoi viime vuosisadalta saakka vallinnutta talousimperialismia, jonka diskursseihin myös muut yhteiskuntateoriat tukeutuvat. Niin sanottu *homo economicus* -näkökulma esittää ihmiset rationaalisina kuluttajina, jotka pyrkivät maksimoimaan (taloudellisen) hyödyn. Suuri osa ihmisistä ei kuitenkaan todellisuudessa käyttäydy näin. Talousteoriat, erityisesti nykyisin vallalla oleva uusliberalismi, eivät ole juurikaan piitänneet luonnonvarojen riittävydestä pitkällä aikavälillä. Urryn mukaan erityisesti vuoden 2008 talousromahdus todisti kapitalismin toimimattomuuden ja tasapainottomuuden: nyky-yhteiskunta on aivan liian riippuvainen halvasta öljystä. 1900-luvun alusta lähtien on syntynyt niin sanot-

tu liikkuva yhteiskunta, jolle on ominaista kaiken kattava kuluttaminen ja nopea, paljon energiaa kuluttava matkustaminen sekä muut runsashiiliset sosiaaliset käytänteet.

Urry kohdistaa kritiikkensä myös omaan oppiaansa ja arvostelee yhteiskuntatieteiden tapaa tehdä ero luonnon ja yhteiskunnan välille, sillä tämä eronteko vinouttaa yhteiskunnallista keskustelua, mukaan lukien ilmastonmuutoskeskustelua. Hän esittää ”painavan väitteen” siitä, että ”*sosiaalinen ja fyysinen tai materiaallinen maailma ovat tiukasti toisiinsa kietoutuneita ja että niiden välinen kah-tiajako on ideologinen rakennelma, joka voidaan purkaa*” (s. 19). Väite on toki totta, mutta ei ehkä niin uraauurtava, kuin Urry antaa ymmärtää. Monet yhteiskuntatieteellisesti suuntautuneet ympäristötutkijat ovat argumentoineet samalla tavalla jo aiemminkin, Suomessa muun muassa ympäristösosiologit. Urry esittää, että yhteiskunta tulisi nähdä osana luontoa ja että luonnonvarat tulisi ottaa osaksi yhteiskuntatieteiden tutkimuskohteita. Hänen teoksensa kunnianhimoisena tavoitteena, kuten Urry sanoo, on kehittää ”*hiiliriippuvuuden jälkeistä sosiologiaa, ja ennen kaikkea sen jälkeistä yhteiskuntaa*” (s. 31). Ainoana kapitalistisena vaihtoehtona ilmastonmuutokseen ja energiaturvallisuuteen hän ehdottaa siirtymisen ”luonnonvarakapitalismiin”, joka ei erota luontoa taloudesta vaan antaa arvoa luonnonvaroille sekä huomioi myös